

А. Муханбеталиева, 2-курс

*Ғылыми жетекші — Г. Б. Каржасова, экономикалық қатынастарды құқықтық реттеу кафедрасының аға оқытушысы, құқықтану магистрі
(Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті)*

АДАМ САУДАСЫ ҚЫЛМЫСТАРЫ БОЙЫНША КЕЙБІР ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР

Қазіргі таңда бүгінгі күннің күн тәртібінен түспей тұрған әлемдік құбылыста өзекті болып тұрған мәселеле — адам саудасы.

«Бүгінде бүкіл әлем бойынша миллиондаған адам, адам саудасы бойынша әртүрлі қысымдықтарға ұшырап жатыр. Қазақстанда соңғы бірнеше жылдың ішінде 1 160 адам осындай жағдайға душар болған. Бірі із-түссіз жоғалып кетсе, енді бірінің құқығы шектелген, қала берді ұрланған. Өкінішке қарай, олардың көбі жастар және кәмелетке толмаған балалар.

Адам саудалау әлемдегі жайлаған қылмыс. «Адам саудалау» түсінігі дегеніміз — адамды алдап-арбап тасымалдау, бөтенге тапсырып, біреуден сатып алуды білдіреді.

Орталық Азияда адам саудалау масштабы өте жоғары. Жыл сайын 1 млн адамға жетіп жатыр. Ал әлемдік деңгейде жыл сайын 2,5 млн адам бұл қылмыстың құрбаны. Еңбек және жыныстық қатынасқа күштеу арқылы қанау мақсатындағы адам саудасына Қазақстан Республикасы тыйым салынған. Ол үшін қылмыстық жауапкершілікке тартылады. Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 128, 133, 125, 126, 270-баптарына сәйкес 5—15 жылға дейін бас бостандығынан айыру көзделген. Өкінішке орай бұл «адамды сату» мен елден заңсыз шығару қоғамда орын алып отыр.

Бүгінгі күні адам саудасы түріндегі қылмыс ауқымын кеңге жайып отыр. Әлемдік ауқымда қылмыстың бұл түрі есірткі және қару-жарақ сатудан кейінгі үшінші орында тұр¹.

Осы қылмыс түрінен жапа шеккендердің қатарында әйелдер, еркектер және балалар бар. Құрбандар тобының көбін әйелдер мен балалар құрайды. Әдетте есептеп жүргендей, олар тек жыныстық эксплуатацияға ұшырап қана қоймай, ауыл шаруашылығы мен жасырын тігін шеберханаларында құлдыққа салынып, тегін үй малайы ретінде пайдаланыладыⁱⁱ.

Соңғы жылдары адамдарды сату деректері күрт өскен. Жыл сайын оның құрбандарының саны төрт миллионға жуықтайды. Әсіресе, қазақ қыздарын шетелде жақсы әрі табысты жұмысқа алдап шақырып, жезөкшелікке салу деректері де біршама артқан. Биші, фотомодель ретінде алдап әкелінген жас қыздарды тәнін саудалауға мәжбүрлейді. Сондай-ақ ер адамдарды құлдыққа сату фактілері де едәуір өскен. Объективті факторларға сәйкес, еліміз адам саудасы құрбандары келетін, тұратын және транзит елдердің қатарына жатады. Адамдарды сату, пайдалану, азғырып-көндіру, тасу, жасыру әрекеттеріне байланысты қылмыстармен күрес қатаң сипатта жүргізіледі. Бұл — адамдардың өмір сүруге, бостандығына, денсаулығын қорғауға деген конституциялық құқығын қорғау мәселесі болып табылады. Сарапшылардың зерттеуі бойынша, әлемде 2-4 млн. адамдар адам саудасының құрбаны болып келген. Ондай адамдар қатарында кедей отбасынан шыққандар, басқа елге барып еңбек етіп, табыс тапқысы келетіндер, баспанасыз жандар, қараусыз қалған балалар, жетімдерді жатқызуға болады.

Құлдықтан аулақ болу үшін не істеу керек? деген сұрақ туындайды, осы кезде әркімнің көкейіне, менің ұсынысым бойынша ол: миграция қызметіне тіркелу, келісімшарт жасасу, жұмысқа қабылдаушы ұйым мен тұлғалар жайлы хабардар болу, бөтен тұлғаларға ешқашан паспорт және өзге де жеке құжаттарды бермеу. Адам құқықтары бұзылуының әртүрлі нысандары пайда болуда, олар — адамның өмір сүруге құқығының бұзылуынан бастап еркін сөзге құқықтың шектелуіне дейінгі нысандары. Соның ішінде, қазіргі кездегі адам құқықтары бұзылу нысандарының ең қауіптілерінің бірі — адам саудасыⁱⁱⁱ.

Қорыта келгенде, «Қалай болған күнде де бірде-бір адамның құқығының шектелуіне жол беруге болмайды. Сондықтан, бірінші кезекте адам құқығын таптауға жол бермейік. Өз мақаламда айта кеткендей қылмыстың алдын алу туралы ұсынысым алдап — арбауға түспеу үшін, жұмысқа тұрам деп құлдықтан бірақ шықпау үшін әрдайым миграция қызметіне тіркелу, келісімшарт жасасу, жұмысқа қабылдаушы ұйым мен тұлғалар жайлы хабардар болу, бөтен тұлғаларға ешқашан паспорт және өзге де жеке құжаттарды бермеу және сіздің құқығыңыз заң мен қорғалып тұрма осы жағдайларды ескеріңіз қандайда бір әрекет жасамастан бұрын. Әр адамның өмір сүруге, бостандығына, денсаулығын сақтауға деген конституциялық құқықтарын қорғауға құқығы бар екенін, әрдайым есте сақтайық. Қылмыс түбі — жаза екенін тағыда ұмытпағанымыз жөн^{iv}.

ⁱ Адамды саудаға салу — проблема ретінде: ЕҚЫҰ тапсырмалары: ақпараттық құжат 1993/3 / ЕҚЫҰ конференциясына шолу. Қыркүйек 1999. — Варшава, 2002. — С. 8.

ⁱⁱ Волошин А. В. Незаконные сделки в отношении человека: проблемы криминализации и пенализации // [http:// sartracc.sgap.ru/Pub/voloshin\(23-07\).htm](http://sartracc.sgap.ru/Pub/voloshin(23-07).htm)

ⁱⁱⁱ Буряк М. Ю. Криминологический анализ жертв торговли женщинами // Новые проблемы юридической науки: Мат-лы конф. молодых ученых, аспирантов и студентов. Владивосток, 29 апреля 2004 г. — Владивосток, 2004. — С. 214—227.

^{iv} Конвенция о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин от 18 декабря 1979 г. // Противодействие торговле людьми: Сб. нормативных правовых документов / Под ред. Н. И. Абукировой. — М., 2004.